

STRIDON I ZRIN.

Sv. Jeronim (Hieronymus) rodio se oko g. 346. u nekom gradu Stridonu, o kojem sam kaže, da ga na svršetku 4. stoljeća već nije bilo, jer su ga razorili Goti oko g. 378. Evo, što on sam piše u svojoj autobiografiji: „Hieronymus, natus patre Eusebio, oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit, usque in praesentem annum, id est Theodosii principis XIV., haec scripsi“.¹ Doslavno prevedeno to znači: „Ja Hieronymus (Jeronim) rodivši se od oca Eusebija u gradu Stridonu, koji je od Gota razoren negda na međi Dalmacije i Panonije bio, sve do ove godine, t. j. za Teodosija cara XIV.² to napisah“. Na razorenje rodnoga grada njegova Stridona odnose se i Jeronimove riječi, što ih je napisao g. 396 (Ad Heliodorum): „Viginti et amplius sunt anni, quod inter Constantinopolim et Alpes Julias quotidie romanus sanguis effunditur. Scythiam,.... Dalmatiam cunctasque Pannonias Gothus, Sarmata.... vastant, trahunt, rapiunt“. (Dvadeset i više ima godina, kako se među Konstantinopolom i Alpama Julskim svaki dan proljeva rimska krv. Skitiju..... Dalmaciju i sve Panonije — valjda gornju i doljnu — Got, Sarmaćanin.... pustoše, grabe, otimlju).

Na ove riječi Jeronimove, navlastito na one prve navezuje se obilna literatura, koja se bavi pitanjem, gdje je ležao grad Stridon, rodno mjesto toga slavnog crkvenog oca. Pred što ću da iznesem, što ja o tome mislim, čini mi se, da ne će biti na odmet, ako spomenem, kamo se sve smještao stari Stridon.

Najvjerojatnije je mišljenje, da je taj grad ležao u staroj Dalmaciji i da je prema tomu sv. Jeronim bio Dalmatinac. U najnovije doba pokušao je naš zaslužni i veleumni arheolog Bulić, da utvrdi to mišljenje novim dokazima.³ On drži, da je Stridon ležao na Grahovu polju poviše Glamoča, kojuda je od prilike išla međa između Dalmacije i Panonije u predaugustovo doba, na koje se odnose Jeronimove riječi: Dalmatiae quondam⁴ Pannoniaeque confinium. Tu je od prilike ležala i Σαρδων, što je spominje Ptolomej, aleksandrijski geograf u 2. stoljeću po Kr., iza Burnuma⁵ u Liburniji, koja je na sjevero-zapadu medila s Dalma-

¹ Hieronymi de viris illustribus liber, ex recensione Herdingii, Lipsiae, Teubner 1879. p. 65.

² Teodosije Veliki vladao je od 379—395. Ako brojka XIV. označuje godinu njegova vladanja, onda je to g. 393. napisano.

³ „Festschrift für Otto Benndorf zu seinem 60. Geburtstage gewidmet von Schülern, Freun-

den und Fachgenossen“. Wien 1898. i Bullettino di archeol. e storia dalmata a. 1899.

⁴ U radnjama Bulićevim riječ quondam nije tiskom istaknuta, kako je ovdje ja ističem, no držim, da je to potrebno u dokazivanju njegovu.

⁵ Rimski Burnum ležao je malo zapadno od današnjega Knina.

cijom. Po Bulićevu je mišljenju Ptolomejeva Σιδρών i Stridon isto. Jezično ne bi bilo lako identičnost tih imena ujamčiti; razlozi jezičnim preobrazbama geografskih imena obično su vrlo tajnoviti i teško im je ulaziti u trag, a jezikoslovna nauka traži danas računa o svakoj i najnezatnijoj fiziološkoj promjeni riječi. Bulićeve su riječi: „(Ich) begnüge mich... zu erklären, dass... ich Hieronymus für einen Dalmatiner zu halten mich berechtigt glaube, und dass ich an der Identität von Stridon mit dem Σιδρών des Ptolomaeus nicht zweifle“.

Bulić pridonio je samo novo jedno dokazalo (napis — kopiju — na kamenu međašu, što se našao na cesti između Glamoča i Grahova) hipotezi, koja je već odavna poznata. Tako je Katančić smještao Stridon „in haec loca, quibus hodie quoque fines Croatiae Bosnae et Dalmatiae concurrunt“ (Orbis antiquus p. 336), dakle „u one krajeve, u kojima se i danas granice Hrvatske, Bosne i Dalmacije dotiču“. Na Grahovo pomišlja Capor, Della patria di S. Girolamo 1828. Appendini identificira Stridon s Ptolomejevom Sidronom (Storia della Dalmazia 1844.) Uz to mišljenje pristaju Katalinić, Ljubić, Alačević i dr.

Drugi traže Stridon između Mure i Drave i smještaju ga od prilike onamo, gdje leži mjesto Štrigovo. To je dokazivao Dankó Josephus¹ po sličnosti imena i staroj tradiciji iz 15. stoljeća. Svoje dokazivanje osniva poglavito na jednom pismu pape Nikole V. od g. 1447., u kojem se pripovijeda, da je celjski knez Fridrik „ecclesiam sine cura sancti Hieronymi de Strigone, Zagrabiensis diocesis, que olim domus paterna ipsius sancti et in qua nutritus et educatus exstitit, de bonis sibi desuper creditis notabiliter construi et aedificari fecerit ac solemniter dotaverit“, t. j. da je pomenuti knez „učinio, da se bez dušobrižništva crkva sv. Jeronima iz Strigona biskupije zagrebačke, koja je bila nekoć očinskim domom samoga sveca i u kojoj je on othranjen i odgojen, od dobara njemu gore povjerenih znatno popravila i izgradila i da ju je svečano obdario“.² Ta se hipoteza čini nevjerojatnom, prvo što je tradicija i pobožna legenda već mnogo prije 15. stoljeća mnogo pridavala imenu sv. Jeronima, drugo što se ne podudara s riječima samoga Jeronima, a treće što je jezično još teže doći od „Stridona“ do „Štrigova“, nego li od „Sidrona“ do „Stridona“.

Neki su držali, da je Stridon ležao u Istri, i identificirali ga sa selom Sdrinja (Sdregna)³. U Istru smješta Stridon već Toma arcidakon († 1268) u svojoj Historia Salonitana. Njegove su riječi: „ad sinum Quarnericum, in cuius interioribus est oppidum Stridonis“ t. j. „na zalivu kvarnerskom, u prikrajcima kojega je grad Stridon“; a na drugom mjestu spominje „oppidum Stridonis, quod nunc est confinium Dalmatiae et Histriae“ — „grad Stridon, što sada leži na granici Dalmacije i Istre“. A Flavius Blondus (XV. stolj.)

¹ Divum Hieronymum oppido Stridonis in regione interamna (Muraköz) Hungariae anno CCCXXXI. p. Ch. natum esse propugnat... Moguntiae 1874.

² Isp. Theiner, Monum. Slavor. meridionalium I. 400.

³ Bulić Estratto dal Bullétino di archeol. e storia dalmata 1899. p. 3... Poichè gli uni collocavano Stridone a Sridnja (sic!) (Sdregna), villaggio del decanato di Portole nel vescovato di Capodistria.

tvrdi kao gotovu činjenicu, da je Strido = Sdrinja. U svom djelu *Italia illustrata* veli: „*Petram Pilosam inter et Portulam ac Primontem est oppidulum nunc nomine Sdrigna, quod fuisse constat olim Stridonis oppidum; unde gloriosissimus Ecclesiae doctor illustratorque Hieronymus originem duxit... tantum virum plane Italicum et non alienigenam fuisse constat*“. To znači: Između Petre Pilose (Kostela) i Oprtlja i Primonta (Piemonta, Završja) je gradić sada s imenom Sdrigna, o kojem se zna, da je bio nekoć grad Stridon; odanle je veoma glasoviti crkveni učenjak i prosvjetitelj Hieronymus potekao. . da je taj veliki čovjek za cijelo bio Talijan, a ne inostranac, poznato je“. Tome mišljenju priključili su se mnogi istraživači gotovo do našega doba. To mnijenje prihvatio je i neki talijanski pisac monah iz Bergama, koji je ustvrdio: „*Hieronymum non Dalmatum esse sed Italum*“, „da Jeronim nije Dalmatinac već Talijan“. Na nj i na njegova učitelja Blonda oborio se naš slavni Marko Marulić (1450—1524.) sa svojim spisom „*Marci Maruli Spalatensis in eos qui Beatum Hieronymum Italum esse contendunt*“ t. j. „Marka Marulića Splitsanina protiv onih, koji tvrde, da je sv. Jeronim Talijan“. Pobijajući Blonda, „*qui, cum Italiae regiones describeret, decimam tertiam, dixit, Istriam esse, in qua, inquit, Justinopolis civitas, et Pola et Stridon oppidum, sanctissimi Hieronymi patria, quod hodie Sdrigna appellatur*“ — koji je, kad je zemlje Italije opisivao, rekao, da je trinaesta Istria, u kojoj je, reče, grad Justinopolis i Pola i Stridon grad, slavnoga sveca Jeronima rodni grad, što se danas zove Sdrigna“ — Marulić tvrdi „*Stridone non illud oppidum esse, quod, sicut Blondus ait, Sdrigna dicitur, sed longe ab eo diversum et quod nunc ab accolis Strigoum vocatur*“ — „da Stridon nije onaj grad, koji se, kako Blondus veli, Sdrigna zove, već da je od toga znatno udaljen, i da se on (Stridon) danas od susjeda Strigoum zove“. ¹ Po svemu razlaganju svome Marulić pomišlja na Štrigovo na hrvatsko-bosanskoj granici niže Bos. Kostajnice, koje se u srednjem vijeku zvalo Ztregomba, a taj je kraj u istinu jednom pripadao Dalmaciji i prema tome bio je Jeronim rodnom Dalmatinac. Na istom mjestu i Klaić na svom Historičkom zemljovidu Hrvatske bilježi Strido? u rimsko doba. Da se imena Ztregomba, Strigoum, Štrigovo ne mogu jezično lako složiti s riječju Stridon, već sam prije rekao.

Pa ipak mi se čini vjerojatno, da je tu negdje ležao stari grad Stridon. Prvo moramo vjerovati, da je sv. Jeronim, tako uman i učen čovjek, točno znao odrediti, gdje mu je rodno mjesto. Prema riječima njegovim: „*oppidum Stridonis... Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit*“ čini se, da Bulić Stridon smješta suviše južno, Danko suviše sjeverno, a Blondus suviše zapadno. Preda mnom leži Klaićev Atlas za hrvatsku povjesnicu 1888. Iz karte Panonija i Dalmacija za rimskoga vladanja razabiram, da Dalmacija obuhvataše istočni dio današnje Istre do rijeke Arsie (Raše), južnu Hr-

¹ Isp. J. G. Sahwandtneri *Scriptores rerum hungaricarum, dalmaticarum croaticarum... 1748.* p. 766 id.

vatsku, čitavu današnju Dalmaciju, najveći dio Bosne, Hercegovine i Crnu Goru. Na istoku dopiraše preko rijeke Drine. Panonija obuhvataše današnju zapadnu Ugarsku među Dunavom i Dravom, dio Austrije, Štajerske i Kranjske, zatim svu Slavoniju, sjevernu Hrvatsku od Drave do Kupe i preko nje, napokon bosansku Posavinu i komadić Srbije među Drinom i Savom. Na sjeveru i istoku bijaše joj međa rijeka Dunav (po prilici od Beča do Biograda), na zapadu je graničila s pokrajinom Noricum i s Karnijom, a na jugu s Histrijom i Dalmacijom . . .“ Granicu između Dalmacije i Panonije u doba rimsko mogla bi od prilike označivati ravna crta, povučena od Postojne u Kranjskoj do Loznice na Drini; ta će sjeći upravo Kostajnicu, ispod koje leži jedno 6 km. s desne obale Une Štrigovo, a neko 4 km. s lijevoga brijega — gradina Zrin, negdanji grad slavnih naših grofova Zrinskih.¹ Na Klaićevu zemljovidu leže ta mjesta iznad rimske granice dalmatinske, dakle u Panoniji. Da je to označivanje ispravno, sv. bi Jeronim jamačno ovako pisao: *Pannoniae et Dalmatiae confinium*, kako Bulić vrlo dobro veli: „nichts ist natürlicher und menschlicher, als dass Hieronymus bei einer solchen Ortsbezeichnung, zuerst die Heimat, dann erst das angrenzende Land nannte“. Očito je dakle Jeronim riječima *Dalmatiae et Pannoniae confinium* htio prvo da označi domovinu svoju, a drugo tek pograničnu zemlju. Prema tomu treba da je Strido ubilježen ispod granice dalmatinske. U ostalom sv. Jeronima držali su u općeno Dalmatincem i sami protivnici njegovi.

Prema tome je Marulić, kako mi se vidi, najbolje odredio mjesto staromu Stridonu Ali zašto on baš Štrigovo drži, da je i položajem a valjda i imenom stari Stridon? Zar on nije znao, da se i grad Zrin, od Štrigova jedno 10 kilometara s onu stranu Une, baš u njegovo doba nazivao i Sdrigna, navlastito u spomenicima mletačkim, kako ćemo poslije vidjeti? A u svojoj hrvatskoj legendi piše: „Rodi se blaženi Jerolim u gradu Zdrinju, ki biše na mejaših Dalmacije i ugarske (sic!) zemlje.“² To je očito protivuriječje. Ili možda ta hrvatska legenda nije od Marulića? Ja sam za tu nesuglasnost već znao pišući svoj članak „Marko Marulić i sv. Jeronim“ u Vijencu 1901. br. 42., pa ipak sam se riješio za to, da je ta legenda po mnogim znacima vjerojatnosti djelo Marulićevo. Pa odakle te nesuglasnosti? Već sam u pomenutom članku izrekao mogućnost, da nama dohranjeni rukopis u akademskoj knjižnici br. 341. nije autograf već prijepis; na to nas vode neke apsurdnosti, kao što je ona, da je Jeronim tumačio „stari testament iz kaldejskoga i židovskoga u latinski, a novi testament iz hrvatskoga u latinski. Tako Marulić jamačno nije mogao napisati.

Čini mi se, da je pisac hrvatske legende poznavao Jeronimove riječi: *Hieronymus natus . . . oppido Stridonis, quod . . . Dalmatiae quondam et Pannoniae confinium fuit*. Zar nijesu gotovo iste riječi u početku hrvatske legende? Mjesto „Pannoniae veli hrvatski pisac „ugarske zemlje“, očito, da bude hrvatskomu neukomu čitaocu jasnije. A gdje je naš

¹ Tako nekako označuje među i Kiepert, Imp. ² Stárine I. str. 226. rom. tabula geographica.

pisac mogao pomišljati taj svoj „grad Zdrinj“. Valjda ne misli na istarko selo Sdrigna, jer tuda nije medila ni Ugarska ni Dalmacija, a lje nije mogao misliti ni na Međimursko Štrigovo, jer onamo Dalmacija nikad nije sezala. Vjerojatno je dakle, da je naš pisar smještao svoj Zdrinj onamo, kamo mu je Marulić odredio mjesto u svom latinskom spisu — u blizini Štrigova (Strigoum). U hrvatskom autografu Marulićevu možda je i stajalo „Štrigovo“, a prepisivaču se vidjelo istini podobnije, da rimsko mjesto Stridon identificira sa Zdrinjem, koji se nalazio neko 10 km. na zapadu Štrigovu. A Bog zna, nije li to već i sam Marulić znao, ali nije htio svomu talijanskomu protivniku da priznaje, da bi i samo ime Zdrinja moglo potjecati od staroga Stridona. Da je Marulićev latinski polemični spis napisan s nekom rodoljubnom uzbuđenošću, može svatko lako vidjeti. Priznavajući samo ime Zdrinja, ako i na drugom mjestu, bio bi oštrinu polemike svoje znatno oslabio. A moglo je i tako biti, da je Marulić jednom bio o tome uvjeren, da je Stridon ostao u imenu Štrigovo, a poslije je mogao svoje vjerovanje promijeniti, pa je prema svome novom uvjerenju pisao u hrvatskoj legendi „Zdrinj“. A vjerojatno je, da je ova mlada od latinskoga spisa njegova. Dakle je i sam Marulić mogao već u svom hrvatskom autografu napisati u „gradu Zrinju“. A tko bi to sve znao!

Ali sad na stvar.

Baveći se o četiristagodišnjici naše umjetne pjesme izblize djelima Marulićevim zaustavim se baš kod pomenute prve rečenice iz Života sv. Jeronima; oko mi zapne za grad Zdrinj i osvoji me neka slutnja, da bi to mogao biti slavni naš grad Zrin ili Zrinj. Navela me na to činjenica, da Zrin leži 10--12 km. sjevero-zapadno od Štrigova, pored kojega je na Klaićevu Histor. zemljovidu zabilježen Strido(?) To je daljina, kao od Zagreba do Podsusjeda i još bliže. Geografske prilike dakle su u prilog mojoj hipotezi, jer po samim riječima Jeronimovim, u tom je kraju morao ležati rimski Stridon.

Da vidimo, što historija o gradu Zrinju zna. Na Klaićevu zemljovidu zabilježeno je do gradine Zrin: 1347. dobili Šubići. Te godine naime 31. julijsa darova kralj Ljudevit I. knezu Gregoriju i sinovcu njegovu Jurju od plemena Šubić „castrum Zryn . . . in terra Sclavonie habitum“. ¹ Da je grad Zrin već u početku XIV. vijeka stajao, o tom svjedoči listina od g. 1302., pisana u gradu Zrinju. ² Može biti, da su grad Zrinj podigli u XIII. stoljeću knezovi Babonići. ³

A sad da vidimo, kako se u ispravama piše ime tome gradu. God. 1328. čitamo castrum Ziryn ⁴ . . . I tu dalje: Zyryn, Zirin, Zerin, Zeryn,

¹ Isp. Fejer, Codex dipl. Hungariae IX. 1. p. 475—476. i Kukuljević, Zrin grad i njegovi gospodari str. 31.

² Njome daruje ban Stjepan Babonić opatu cistercitskomu u Toplicama (Topuskom) neku zemlju za uzdržavanje oltara sv. Križa. Taj oltar možda je stajao u samom Zrinju, gdje je bila već g. 1334. crkva B. D. Marije. Slična je vijest Marulićeva: Saepe adivimus, in mediis Strigoni ruinis adhuc

sacellum stare Hieronymo dedicatum t. j. često smo čuli, da usred razvalina Štrigova još svetište stoji Jeronimu posvećeno. Već sam na drugom mjestu istaknuo, da ovakim pripovijedanjima ne treba pridijevati mnogo važnosti.

³ Isp. Kukuljević, o. c. str. 11.

⁴ Isp. Thalloczy et Barabas, Codex comitum de Blagay p. 105.

Zeren, zatim Zryn, Zrin, Zrign, Zrinium, Zrinyum, Zrynyum i t. d. Oni su prvi oblici zabilježeni očito prema mađžarskomu izgovoru, a ovi posljednji prema hrvatskomu. Mađžarski jezik naime ne podnosi na početku riječi dva konsonanta ili suglasna, pa ih uklanja ili da umeće između njih jedan vokal: *barát* prema *brat*, *szerencse*: *sreća*, ili da pred njih metne jedan vokal: *iskola*: *škola*, *asztal*: *stol*.

Ali u talijanskim, navlastito u mletačkim spomenicima nalazi se i oblik *Sdrigna* i *Sdrigna* za Zrin, Zrinj. Evo nekoliko mjesta. U spisima mletačkoga arkiva spominje se *Petar Sdrigne*,¹ gdje je govora o Nikoli Ujlaku Iločkom: . . . quod magnifico comiti *Petro Sdrigne*, oratori serenissimi domini regis Nicolai novi creati regis Bossine petenti subsidium et favorem ad acquisitionem regni predicti respondeatur, . . . odgovara se plemenitomu knezu Petru Zrinskomu, govorniku prejasnoga gospodina kralja Nikole, novoga izabranog kralja Bosanskoga, koji traži potpore i prijateljske pomoći za osvojenje pomenutoga kraljevstva . . . To je isprava od g. 1472.,² a odnosi se na Petra II. Zrinskoga, koji je pao na krbavskom polju kod Udbine u krvavoj bitki 11. rujna 1493.³

Ljubić izdao je⁴ izvještaje Pietra Pasqualiga, poklisara republike mletačke, što ih ovaj šalje u godinama 1509—1512. mletačkomu senatu o našim prilikama, a živio je u to vrijeme u Zagrebu. Tu se spominje među ostalima . . . conte Michiel Frangiepani, esso conte Zuanne (Ivan), conte Nicolo da Sdrigna suo cugnao (šurjak), conte Antonio et conte Gregorio Blagagia (Blagaj), tuti signoroli in sta Croatia . . . 1509. 1. novembre. Scrizza. — Ili malo dalje na str. 110. . . a 11 fu sotto Bichachi con 450 cavalli, di cui 300 del conte Zuan e il resto del conte Nicolò da Sdrigna suo cognato . . . 1509. 16. novembre. Zagabria. — U istom listu niže: Il conte Zorzi (Đorđe t. j. Zorzi Marsinschi) passò a Sdrigna a trovar sua madre . . . — Na str. 124. Il cardinal è andato a Zagabria per dar ordine alle cose di quel vescovato (biskupija). Bot Andreas neli di passati morite in Croatia, et fu sepulto in Sdrigna. 1511. 15. marzo Vratislavia.

God. 1319.⁵: Filii Bratosclavi de *Strena*. Item in eodem consilio Dimitri de Radosta factus fuit scribanus in barcusio Dobresse de *Strena* (str. 147.), a na str. 113. Dobressa de *Screna*; piše se i *Scregna*. Gelcich drži, da valja svuda čitati *Strena*, *Stregna*. Nije li i to *Zdrinj*, *Zrinj*? Po vremenu može to biti. Moram kazati, da ne znam, dali je to porodično ime ili ime mjesta. A ne znam ni to, kamo bih ova imena smjestio, za to ih ne ću u dokazivanju svom ni upotrebljavati, premda bi ona meni dobro poslužila, kako će se poslije vidjeti.

Nema sumnje, da bi se našlo još izvora, u kojima se Zrin zove *Zdrin*. A kako da protumačimo ovaj jezični pojav? Filologija zaprema danas među nau-

¹ Isp. Ljubić, Opis jugoslavenskih novaca 1875. str. 211. i 212.

² Isp. Kukuljević, Grad Zrin str. 46. 47.

³ Isp. Kukuljević, o. c. str. 52.

⁴ Commissiones et Relationes Venetae Tom. I. 1876. str. 109.

⁵ Monum. sp. h. Sl. mer. vol. XXIX. Monumenta Ragusina Tom. V. ed. Gelcich 1897. str. 133.

kama vrlo odlično mjesto, pa je upravo ona često pozvata, da svoju kaže navlastito u arheologiji, povijesti i geografiji, a i u drugim naukama. Ona se kao nauka pomoćnica, čini se, još uvijek premalo cijeni. Ako se njene zasade upotrebljavaju lakomisleno, bit će dašto i rezultati bezuspješni i nevjerojatni, i uz savjesnu porabu njihovu uvijek će ostati još mnogi znanosni problemi ne riješeni; toga u ostalom ima u svakoj nauci. Osobito teško je jezično tumačenje geografskih imena rijeka, gradova, bregova i t. d., jer tu jezici idu svojim posebnim putovima, a elementima koji su utjecali na jezičnu promjenu tih imena, često je vrlo teško ulaziti u trag. Takovih će teškoća biti i u našem pitanju. Ali nauka jezična zna mnoga pitanja da objasni sasama novim svjetlom i kadra je mnogim problemima drugih nauka da prokaže sasama nove smjerove istraživanju.

I ja ću pokušati, da osvijetlim pitanje o Stridonu naukom jezičnom. Želim naime pojavama jezičnim, da dokažem, da se u našem imenu Zrin čuva ime staroga rimskog Stridona. Kako će svatko lako pogoditi, navelo me na to dvoje: 1. što mnogi Stridon traži u blizini grada Zrinja, a 2. što se naš Zrin u ispravama zove i Zdrinj.

Pored rimskoga oblika Stridon mora da je postojao i oblik Stridan i Stridanj, prema kojemu stoji genit. sg. Stridna i Stridnja. Čovjek bi doduše prije očekivao nomin. Stridūn prema drakūn: lat. draco, dracōnis it. dracone, lijūn: leone, pavūn: pavone, račūn: ragione, spirūn: sperone (kljun u lađe), timūn: timone (kormilo) i t. d.¹ ili čak Stridin prema Jakin, Nin, Skradin, Solin: Ancona, Nona, Scardona, Salona.² To su doduše sama imena na *a*. Tu je *i* postalo od *y* (= *n*) a ovo iz *ū*, koje se fiziološki razvija iz zatvorenoga vokala *ō*; Brugmann taj glas bilježi *ō*, a stoji između *ō* i *ū*. Ali taka oblika za Stridon nema.

Našu će stvar valjati drukčije obrazložiti. Mi moramo suponirati oblik Stridōn s kratkim vokalom *o* u nominativu. A takov je bio izgovor očito u vulgarnom latinskom jeziku za razliku od književnoga jezika.³ Ali sada pomislimo, da se tu radi o tuđici ili posudenici, koju su preuzeli panonski Slaveni u 5. 6. 7. stolj., onda joj oblik nije mogao biti drugojačiji već Stridънъ ili Stridън'ъ (стридънъ, стридън'ъ). Kako već rekoh romanski *ō* je vokal zatvoren, te ima kvalitetu vokala *u*, a ovomu je odraz u starom slovenskom (i slavenskom) *ъ* (= *ū*) Po fiziološkim zakonima jezika hrvatskoga moglo je od toga postati samo Stridan, Stridanj s genitivom Stridna, Stridnja, kako iz stsl. сънъ gen. съна postaje hrv. san sna. Sličnim putem dobili smo valjda od ἡγεμών, ἡγεμόνος riječ iguman gen. igumna ili od φράτωρ, φράτορος riječ fratar fratra pored frator fratora.

Ali tu je još nešto moguće. Već sam rekao, da su Goti u 4. stolj. Stridon razrušili i ovim su krajevima bili gospodari još u 5. stolj. Kako su oni mogli

¹ Mikl. Vgl. Gramm. der sl. Spr. I² 401.

² Mikl. o. c. I² 399.

³ Isp. Zauner, Romanische Sprachwissenschaft p. 23. §. 5. Auf einer weiteren Stufe wurden dann die Vocale in freier Silbe gelangt, in

gedeckter Silbe gekürzt, so dass sich die Entwicklung der Vocale im Vulgärlatein folgendermassen darstellt: Schriftlatein *ō*. Vulgärlatein in freier Silbe *ō*, in gedeckter Silbe *ō̄*.

nazivati to mjesto? Strido, Stridonis pripada t. zv. idg. n-osnovama, za koje se uzimlju grčke paradigme ἡγεμών, — ὄνος i ποιμήν — ενος. Prema tima osnovama stoji u germanskim jezicima, dakle i u gotskom vrlo razvijena konsonantska n-deklinacija, i paradigmi ἡγεμών akuz. ἡγεμόνα točno odgovara u gotskom: nom. hana akuz. hanan (= der Hahn). I Stridon, Stridonem morao je dobiti u got. oblik Strida, Stridan. Poznato je, da se tuda imena gradova najradije preuzimlju u obliku akuzativa (idem u Vinkovce dalo povoda njem. nom. Vinkovce); tako je i gotski akuz. Stridan mogao postati slavenski a poslije hrv. nom. Stridan, Stridanj gen. Stridna, Stridnja.

To je prva točka mojega dokazivanja. Prelazim na drugu, u kojoj hoću da dokažem, kako je iz genit. i drugih kosih padeža mogao nastati nom. Strin, Strinj (Zdrin, Zdrinj).

Dentalni konsonant *d* među svima je zatvornima konsonantima najmanje resistantan. On se artikulira baš na onim mjestima u usnoj duplji našoj, gdje se izmjenjuje i artikulacija govornih vokala: ispred grlenih ili guturalnih (velarnih) a iza usnih ili labijalnih. Zatvor usnih organa kod glasa *d* tako je slab, da on uz živo izmjenjivanje vokala, stojeći među njima, vrlo lako i često nestaje. Tako možemo tumačiti u našem jeziku ispadanje konsonanta *d* među vokalima u glāti mj. gleati od glèdati. U Vuku ima pogledjati, čudo neglejano. Od jedan na deset postaje u brzu govoru jedan na eset pa otuda jedanaest.¹ Možda se imadu tako tumačiti i imperativi ne, nej, naj, nete, nejte, najte, nemo, nejmo, najmo iz *ne-dêj, *ne-dêjte, *ne-dêjmo u značenju nemoj, nemojte, nemojmo. Ovdje spominjem uzgređice, da ja iz oblika nemo kao baze izvodim imperative nemojmo, nemojte, nemoj. Taj je jezični pojav poznat i u drugim indoevropskim jezicima; tako u njemačkom postaje od zu dem zum, bei dem beim itd. Tim pojavom pokušao sam, da protumačim germanski slabi preterit: njem. ich salbte, staronjem. salbōta, got. salbōda iz pragerm. *salpō-đeda indoevrop. salpō-dhedhōm.² I grčko τράχοντα postalo je od τριχ-δεχοντα.³

Ali ne samo među vokalima, i među konsonantima u našem jeziku *d* ispada: groz dak gen. groska od groz dka, a navlastito to biva pred nazalnim dentalom *n*, bio *d* pred konsonant ili vokal: nužno iz nuždno, prazno iz prazdno, pozno iz pozdno, skinuti iz skidnuti prema skidati, prenuti se prema prèdati. Na tom se pojavu osnivaju već i u starom slov. jeziku glagoli: бѣнати, пранати, заганати, сканати, венати od korijena: b̄nd, pra d, gad, svad, vad.⁴ Istina je, to biva redovno, kad između *d* i *n* nije bilo vokala od iskona, ako je pak među njima stajao vokal, ostaje *d*: dno iz d̄no, gladna iz glad̄na, hladna iz hlad̄na,⁵ ali ipak ima prazna iz prazd̄na, a u Marulićevoj Juditi (Stari pisci I str. 34. stih 334) čitamo — istinabog u sroku — hlanje (: zvanje) mj. hladnje, hladnije.

¹ Drukčije Maretić, Gramatika i stilistika hrv. ili srp. jezika str. 66.

² Ispor. moju raspravu: Zur Entstehung des schwachen Praeteritums im Germanischen str. 60 i dalje.

³ Isp. Brugmann, Grundriss II. 464.

⁴ Isp. Miklosich, Vergl. Gramm. I 226.

⁵ Maretić o. c. str. 66.

Možda se ovi pojavi i ne osnivaju na prostom ispadanju dentala *d*, već na t. zv. regresivnoj asimilaciji konsonanata. Zatvorni dental *d* se asimilira nazalnom dentalu *n* vrlo lako, prvo što mu je resistencija ili otpornost veoma slaba, a drugo što oba konsonanta pripadaju istoj konsonantskoj kategoriji, te bi proces bio: skidnuti, skinnuti, skinuti. Isp. lat. *annecto*, *annitor*, *annumero* iz *ad-necto*, *ad-nitor*, *ad-numero*.

Po tom jezičnom procesu lako dolazimo i do oblika *Strina*, *Strinja* (*Zdrina*, *Zdrinja*) iz *Stridna* *Stridnja*. Što bilježim dva oblika *Strina* i *Strinja*, to time označujem samo dialektne razlike, koje su u našem jeziku dovoljno poznate. Na sjeveru (kajk.) govori se *n*, na zapadu i jugu *nj* (čak. i štok.). Tako se i sam grad Zrin piše i govori: Zrin i Zrinj, a pitanje, koje je bolje, upravo je bespredmetno. U oblike *Strinja*, *Zdrinja* moramo vjerovati, jer su historički utvrđeni. A kad su jedan put nastali oblici gen. *Zdrinja*, dat. *Zdrinju* instr. *Zdrinjem*, što je bilo prirodnije, nego da se prema njima uobičaji nom. *Zdrin*, *Zdrinj*.

Još mi preostaje, da objasnim dvije stvari: 1. kako je postalo od *Strinj* *Zdrinj*, a 2. kako se prometnuo *Zdrinj* u *Zrinj*. Moram po duši priznati, da mi nije lako dati računa o tome, kako je *Strinj* prešlo u *Zdrinj*. Kako smo vidjeli, historijski je posljednji oblik utvrđen u latin. i talij. izvorima: *Sdrign*. Otkuda ono *d* mj. *t*? Takovih zagonetki ima u slavenskim jezicima više. U starom slovenskom jeziku je takav pojav u riječi *nozdr* hrv. *nozdra*, *nozdrva*, lat. *nares*, koja očito potječe od *nos* + *r* (*-r̥*, *-r̥m*), te bi čovjek očekivao između *s* i *r* umetnuti prijelazni dental *t* a ne *d*, dakle *nos-tr̥*, *nos-tri*. Tako je u lit. *nas-rai*, *nas-trai*, njem. *Nüster*. Staroslov. riječ *мазда* (nježna kožica na rani) potječe od *maco*; slovenački *mezdra*, malorus. *mizdra*, gdje bi trebalo između *s* i *r* da stoji *t* mj. *d*. Takvih pojava ima još, a nitko ih nije protumačio, koliko je meni znano.¹ Zašto se govori *sestra*, a ne *sezdra*; indoevr. je baza *svesr-* staroind. *svasr-* nom. sg. *svasā* lat. *soror* iz **svesōr* lit. *sesū* iz **svesō*, got. *svistar*, stnjem. *swester*. Dakle i german. jezici poznaju te umetnute dentale između *s* i *r*. Brugmann, Grundriss I² 788 veli: „Vielleicht ist *zdr* die lautgesetzliche Umgestaltung und *sestra* durch **sesū* **seser* — mit stimmlos gebliebenem *s* oder durch *bratr̥* erzeugt worden“. On misli, kako se iz pomenutoga mjesta razabira, da je *nozdr* postalo iz *noz-ri*, a ovo od *nos-ri*, da je dakle glasovnim zakonom jednim *sr* prešlo u *zr*, a ovo u *zdr*, pa ispoređuje s tim pojavom riječi: starosl. *iz-d-rešti* hrv. *izreći*, *bez-d-rala* = bez pluga, slovenački *zdr̥l*, donjosrb. *zdrjały* = staroslov. *здрѣлъ* hrv. *zreo*.

Da protumačimo *Zdrinj* prema *Strinj*, naći ćemo možda pomoći u historiji jezika talijanskoga; u njem nam se i sačuvao oblik *Sdrign*. Tu vidimo ovake pojave: *sdruzzolare* iz **s-rotealare*, *sdrajare* iz **disradiare*, sicilski *sdruviglià* iz *s-revigilare*.² Pored ovih riječi ima u talijanskom jeziku i drugih s početnom konsonantskom skupinom *sdr-*: *sdrisciare* „mljeskati“, *sdramba* „konopljano zrno“. O toj riječi veli Tommaseo, Dizionario della

¹ Isp. Miklosich, o. c. str. 279.

² Brugmann o. c. p. 827. § 954. i Gröber, Grundriss der rom. Phil. I. str. 532.

lingua ital.: È un pugnello (peštica) di stoppa (kučine). Forse aff. a *stramba* per la commutaz. solita delle due lett. U talijanskome je dakle poznat glasovni zakon, po kojem se na početku riječi bezvučna skupina *sr* i *str* pretvara u zvučnu *sdr*. Talijani su dakle mogli od *Strinj* napraviti *Sdrinj*, a Hrvati na zapadu primili su taj oblik od njih i pišu *Zdrinj*. Kako ćemo odmah čuti, u zapadnim baš krajevima Hrvatima ta skupina *sdr* na početku riječi dobro zvuči i u hrvatskim riječima.

Svatko će lako uvidjeti, da ja govorim o konsonantskoj *sdr*- na početku riječi, gdje je *d* tek sekundaran umetak između *sr*- ili *zr*-, a trebalo bi da objasnim, kako se *str*-, gdje je srednji dentalan prvotan, prometnulo u *sdr*-, ali takvih riječi ima u tal. vrlo malo, jer skupina *str*- ostaje u talij. jeziku nepromijenjena: *strato*, *strepito*, *stridore* itd. Riječ *sdramba*, *stramba* neka je reda pojava. S pravom se može ustvrditi, da su Talijani po svom glasovnom zakonu od naše riječi *Zrinj* napravili *Sdrign*, umetnuvši *d*. I to se vidi i nekako vjerovanije. Ali zašto Talijani još i danas nazivlju u Istri selo *Ždrenj*¹ *Sdregna*, pa ga izvode iz staroga *Stridona*? Da je talijansko *Sdregna* postalo od roman. a i slav. *Sdrigna*, o tom nema sumnje: talij. *e* stoji prema lat. i latin. *minus*, talij. *meno*, *signum*: *segno*, *benignus*: *benegno* itd.² Prema talij. *Sdregna* postalo je hrvatski *Zdrenj*, *Ždrenj*. Čini se dakle, da je u ovom slučaju *sdr*- postalo od *str*-, dali u povodu kojega glasovnog zakona, ili kojega drugog jezičnog pojava, to ne bih znao reći. Već sam imao prilike istaknuti, da je kod geografskih imena često najteže ući u trag istini. Tko može jamčiti, da tal. *Sdrigna* *Sdregna* nije nastalo iz običnoga vezanja s prijedlozima *a*, *da*: *a* *Sdrinja*, *da* *Sdrigna* mj. *a* *Strinja*, *da* *Strinja*. U tal. postoji pravilo, da u riječima iza *a tr* prelazi u *dr*: *patre*: *padre*, *latro*: *ladro*.³ Po fonetičnim zakonima između pojedinih riječi u rečenici (*sandhi*) mogla je ova promjena u *Sdrign* u talijanskom lako nastati, koja se onda općeno prihvatila. Mogao je oblik *Sdrign* i tako postati, da se ta riječ iz neznanih psiholoških povoda prislouila uz koju, kakva je pomenuto *sdruzzolare*. Od *Stridanj* *Stridnja* postalo je među Hrvatima ili Slovenima *Strinj*, *Strinja*, kako sam već pokazao; dakle su riječ u tom obliku Talijani primili od Slovena ili Hrvata. A od kojih? Od dalmatinskih ili istarskih? Po onomu, što sv. Jeronim veli o *Stridonu*, postao je *Strinj* među dalmatinskim Hrvatima, a što ima i u Istri jedan *Zdrinj* ili *Zdrenj*, tomu se ne moramo čuditi. Eno nam dva *Cetinja*; *Stridon* u Dalmaciji bio je možda matica, a istarski naseobina; u vrijeme seobe naroda ide raseljavanje pravcem prema zapadu. Amo su donijeli Dalmatinci ime *Stridon*, *Strinj* ili *Zdrinj*, a Talijani su napravili *Sdregna*, a otuda hrv. oblik *Zdrenj* *Ždrenj*. Da je obrnuto bilo iseljivanje, i Hrvati Dalmatinci bi svoj grad *Zdrinj* nazivali *Zdrenj* s vokalom *e*, a toga nijesam našao. Ponavljam, da je moguće, da su Talijani a i zapadni Hrvati mogli u XIV. XV.

¹ *Ždrenj*, *Sdregna* je selo od 800 stanovnika u općini Oprtaljskoj (*Portole*), a u političkom kotaru Pazinskom (*Pisino*) i sudbenom kotaru Motovunskom (*Montona*).

² Ispor. F. D'Ovidio i Meyer-Lübke, *Die ital. Sprache* u Gröbers Grundriss d. rom. Phil. I. str. 502.

³ Isp. Meyer-Lübke, *Ital. Gramm.* p. 137.

stolj. naš Zrin krstiti imenom Zdrigna, Sdrigna, jer je i u talijanskom i u hrvatskom jeziku poznat jezični pojav, da se između z-r umeće d, i tako postaje zdr. Prema tomu se onda ne bi u obliku Sdrinj Sdrigna čuvala stara tradicija rimskoga oblika Stridona i riječ Sdrinj bila bi tek neka renaissanca staroga Stridona. Ako je to tako, onda se ni istarski Zdrenj ne smije izvoditi izravno iz oblika Strido, kako se to čini. Uprkos svima ovima neprilikama u mojem dokazivanju, ja se iz pomenutih drugih razloga priklanjam mišljenju, da se u našem gradu Zrinju čuva i jezična uspomena na rimski Stridon. Treba samo razmisliti ovo: Od Jeronimovih vremena do XIV. vijeka proteklo je upravo tisuću godina. Koliko je baš našim krajevima prolazilo i stajalo naroda i plemena, koji su mogli staromu Stridonu podati oblik, iz kojega se izvilo naše ime Zrinj! Mi jezika mnogih tih prolaznika a ni jezičnih zakona njihovih ne poznajemo, pa o mnogome, što nam je iza njih ostalo, ne možemo dati računa. Tu se moramo zadovoljavati onom: non liquet.

Ako li se pak čuva u obliku Sdrigna izravna jezična tradicija imena grada Stridona, onda nam valja drugim putem potražiti postanje hrvatskoga oblika Zrin, Zrinj.

Pokušat ću da pokažem, kako je od Zdrinj Zdrin moglo postati Zrinj, Zrin, t. j. kako je konsonant *d* mogao u Pounju i Posavini nestati. Po zapadnim a i južnim krajevima, kojuda se govori hrvatska riječ, čuju se oblici: z drak, z draka, pored zrak, zraka, za zdreti (u Boki) pored zazreti, zdreo i zdrèti pored zreo, zreti, zdrijevati, zdrijevanje, razdriješiti pored razriješiti, otuda i samo driješiti i t. d. konsonant *d* ovdje je svuda umetnut između z-r. Drugi slavenski i neslavenski jezici ne poznaju ga na tom mjestu u tim riječima, on dakle prvotno ne spada u korijen pomenutih riječi. Ali ne čuje se ni u sjevernim ni istočnim krajevima, gdje se govori hrvatski; ne čuje se u kraju, gdje n. pr. leži grad Zrinj. I ime Zdrinj ima posve jednaku strukturu, kakva je u navedenih riječi z draka, zdreo i t. d., i ako vjerujemo, da je u Zdrinj *d* prvotno, postalo valjda od *t* u riječi Stridon. Amošnji Hrvati prema Savi ne poznaju oblika zdreo, z draka. Poradi strukturne jednakosti riječi Zdrinj, zdreo, z draka i sličnih moglo se lako dogoditi, da su Posavci počeli govoriti Zrinj bez *d*, kako se u njih govori i zreo, zraka i t. d. bez *d*. Na jugu i zapadu govorilo se i pisalo Zdrinj, na sjeveru Zrinj. Ovakovo preobražavanje riječi dopušta jezična nauka, a za naše dokazivanje ima k tomu još i potvrda u spomenutim historijskim zapisima.

Naš Zrinj-grad izdigao se dakle na mjestu, gdje je nekad stajao rimski Stridon! Neznamo doduše baš na tom mjestu za nikaku staru rimsku gradinu, ali je ima navodno nedaleko od Zrinja — 10 km. prema istoku — kod Štrigova. To je valjda mnoge i nanukalo, te drže samo Štrigovo starim Stridonom.

Da je Stridon mogao biti samo u tom kraju, za to nalazim još jednu vjerojatnu potvrdu u riječima sv. Jeronima, što ih je napisao kao neku tužbu u jednom listu: „In mea enim patria, rusticitatis vernacula, Deus venter est, et in diem vivitur; et sanctior est ille, qui ditior est“, t. j. u mojoj domovini, u kraju prostoga seljaštva, Bog je želudac, i žive

se iz dana u dan (bezbrizno); svetiji je onaj, koji je bogatiji.¹ To je moralo biti u kraju rodnu, gdje je bilo malo prosvjete. To ne može lako biti ni Istra, ni današnja Dalmacija, a o Medimurju ne ću ni da govorim; to je mogao biti samo rodni kraj amo prema Savi.

Ja sam na kraju svoga posla. Pred što ću da završim, resumirat ću u kratko, što dokazujem. Stridon rimski ležao je od prilike na mjestu, gdje je naš Zrinj-grad. Tu je bio „confinium Dalmatiae et Pannoniae“. Naš se Zrinj zove u staro doba u latinskim i talijanskim spomenicima Sdrign, a to je postalo od rimskoga Stridona.

S jezičnih, geografskih, povjesnih a i nekih kulturnih razloga držim, da se moraju ostala mišljenja napustiti. Na Grahovu polju bit će da nije ležao stari Stridon, jer je to suviše južno, i ako moram priznati, da je Ptolomejeva Σαρδωνζ svojim jezičnim oblikom veoma nalik na Stridon. U Istri bio je možda Stridon neki, iz kojega se razvio današnji Zdrenj, ali to nije mogao biti Jeronimov Stridon. Međimurje suviše je daleko u Panoniji i tu nije bilo granice dalmatinske.

Dakle naš Zrinj je rimski Stridon! Međutim istina je božja, a mi zemnici tek je naslućujemo. Ako moje vjerovanje i nije sama istina, ono je, čini mi se, istini vrlo podobno. Mene za sada općinja tek slutnja, da su na onoj istoj grudi domovine naše dični nam rodoljubi Šubići zamišljali svoje patriotične osnove, gdje je nekad ugledao svjetlo svijeta prvi učenjak kršćanski sv. Jeronim, i zanosi me pomisao, da se iz rimskoga Stridona izvilo slavno ime Zrinj, po kojem su nosili svoj dični pridjevak naši slavni grofovi Zrinjski.

Правда твоа правда во вѣкъ, и законъ твой истина. Psal. 118. 142.

Dr. J. Florschütz.